

ЎТМИШГА НАЗАР

3 ЖИЛД, 2 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 3, НОМЕР 2

LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 2

TOSHKENT-2020

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Мургазасва Раҳбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий Университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Жаҳон Тиллари Университети

"Ўтмишга назар" журнали тахририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет журнала "Взгляд в прошлое"
Editorial Board of the Look to the past

Кебадзе Мадонна

*Доктор исторических наук, Телавский
государственный университет (Грузия)*

Бурдиашвили Майя

*Доктор исторических наук, Телавский
государственный университет (Грузия)*

Кожакеева Ляззат Темировна

*тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика университети,
Қозоғистон Республикаси*

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич

*тарих фанлари доктори, профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий Университети*

Бобожонова Дилором Бобожонова

*тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
Жаҳон Тиллари Университети*

Зияева Доно Хамидовна

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти*

Аширов Адҳам Азимбаевич

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти*

Агзамова Гулчехра Азизовна

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти*

Халикова Раҳбар Эргашевна

*тарих фанлари доктори, профессор, Тошкент
давлат техника университети*

Ишанходжаева Замира Райимовна

*тарих фанлари доктори, профессор в.б.,
Ўзбекистон Миллий Университети*

Кобзева Ольга Петровна

*тарих фанлари доктори, профессор в.б.,
Ўзбекистон Миллий университети*

Одилов Аброр Анварович

*тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон
Миллий университети*

Ерметов Аваз Абдуллаевич

*тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон
Миллий Университети*

Саипова Камола Давляталиевна

*тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон
Миллий Университети*

Джоробекова Айнура Эшимбековна

*тарих фанлари номзоди, профессор, Тошқи
ишлар вазирлиги қошидаги Дипломатия
академияси, Қозоғистон Республикаси*

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна

*тарих фанлари доктори, Тошкент Кимё -
Технология Институтида*

Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENT

1.Бобожонова Дилором ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИДА ФАШИЗМ УСТИДАН ҚОЗОНИЛГАН ФАЛАБАГА ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚИНИНГ ҚЎШГАН ҲИССАСИ.....	4
2.Ерметов Аваз ЎЗБЕКИСТОН ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИНИНГ КАДРЛАР БИЛАН ТАЪМИНЛАШИ ХУСУСИДА (1946-1980 ЙИЛЛАР).....	12
3.Азизов Тухтамиш ЭКОЛОГИК ХАВФСИЗЛИК: ЭКОЛОГИЯ СИЁСАТИНИНГ БАРҚАРОР ТАРАҚҚИЁТИГА ОИД АЙРИМ ИЛМИЙ МУЛОҲАЗАЛАР.....	20
4.Вахтиёрзода Оўдинхон O'ZBEKISTONDA GEOLOGIYA FANINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI TARIXI (XX ASRNING 20-80-YILLARI).....	29
5.Илҳомов Зиёвутдин ХОРАЗМ ТАРИХНАВИСЛИК МАКТАБИ ВА ЎТАМИШ ҲОЖИНИНГ ОҒЗАКИ ТАРИХ ТАДҚИҚОТЛАРИ.....	39
6.Отамуротова Робияжон, Матяқубов Тойиржон AMIR TEMUR DAVLAT BOSHQARUVINING O'ZBEKISTONDA O'RGANILISHIGA MULOHAZALAR.....	47
7.Тошов Камолиддин ФАЛАБАГА ҚЎШИЛГАН МУНОСИБ ҲИССА.....	53
8.Темирова Машхура СОВЕТ ҲУКУМАТИ ДАВРИДА РАДИОНИНГ КОММУНИСТИК МАФКУРА ТАРҒИБОТИ ВОСИТАСИГА АЙЛАНТИРИЛИШИ.....	59
9.Хидиров Фозил ЯНГИЛАЁТГАН ЎЗБЕКИСТОН ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ҲАЁТИДА ЁШЛАРГА ОИД ДАВЛАТ СИЁСАТИНИНГ УСТУВОР ВАЗИФАЛАРИ.....	72
10.Усманова Зулфия, Тишабаева Лола XX АСРНИНГ ИККИНЧИ ЧОРАГИДА МАРФИЛОН ИПАКЧИЛИК САНОАТИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ.....	79
11.Тошбоев Фурқат, Хамраев Ғайрат ЎЗБЕКИСТОНДА АРХЕОЛОГИЯ ФАНИНИНГ РИВОЖИГА ДОИР (XX АСРНИНГ 20-30 ЙИЛЛАРИ МИСОЛИДА).....	85
12.Наимов Исмат АҲМАД ДОНИШНИНГ ҲАЁТИ ВА ФАОЛИЯТИ ХУСУСИДА.....	92

ЎТМИШГА НАЗАР ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST

Тошбоев Фурқат Эшбоевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Хамраев Ғайрат Ғаниевич
катта ўқитувчи, Жиззах давлат педагогика институти

ЎЗБЕКИСТОНДА АРХЕОЛОГИЯ ФАНИНИНГ РИВОЖИГА ДОИР (XX АСРНИНГ 20-30 ЙИЛЛАРИ МИСОЛИДА)

For citation: Tashboev Furkat Eshboevich, Khamraev Gayrat Ganievich. The archeological science in Uzbekistan. Look to the past. 2020, vol. 2, issue 3, pp. 85-91

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2020-2-11>

АННОТАЦИЯ

Муаллифлар ушбу мақолада Туркистон ҳаваскорларининг археологик тўғараги фаолияти билан Ўзбекистонда ҳам археологик тадқиқотларнинг бошланганлиги ва октябрь инқилобидан кейин бу фаолият Средазкомстарис, Узкомстарис каби ташкилотлар томонидан давом эттирилганлиги ҳақида маълумот берган.

Калит сўзлар: Туркистон ҳаваскорларининг археологик тўғараги, қурум, муғхона, Чоч, Уструшона, Илонўтти дараси, Средазкомстарис, Узкомстарис, Қовунчи маданияти, Мирзачўл сардобалари.

Ташбоев Фурқат Эшбоевич
Доктор философских наук по истории (PhD), доцент
Хамраев Ғайрат Ғаниевич
Старший преподаватель
Джизакского государственного педагогического института

АРХЕОЛОГИЧЕСКАЯ НАУКА В УЗБЕКИСТАНЕ

АННОТАЦИЯ

Авторы этой статьи сообщают, что в Узбекистане также началась археологическая деятельность туркестанских любительских групп, и что после Октябрьской революции эту работу продолжили такие организации, как Средазкомстарис и Узкомстарис.

Ключевые слова: археологический кружок туркестанских любителей, Чох, Уструшона, ущелье Илонотти, Средазкомстарис, Узкомстарис, сардобы Мирзачуля.

Tashboev Furkat Eshboevich
Doctor of Philosophy in History (PhD), Associate Professor
Khamraev Gayrat Ganievich
Senior teacher, Jizzakh State Pedagogical Institute

THE ARCHEOLOGICAL SCIENCE IN UZBEKISTAN

ABSTRACT

The authors of this article report that the archaeological activities of Turkestan amateur groups also began in Uzbekistan, and that organizations such as Sredazkomstaris and Uzkomstaris continued this work after the October Revolution.

Index Terms: archeological circle of Turkestan lovers, Chokh, Ustrushona, Ilonotti gorge, Sredazkomstaris, Uzkomstaris, Mirzachul sardobes.

1. Долзарблиги:

Ўрта Осиё худудидаги археологик ёдгорликларни ўрганиш Россия империяси Туркистонни забт этганидан сўнг, Туркистон ҳаваскорларининг археологик тўғараги (ТҲАТ) аъзолари томонидан бошланган. Илк бор машҳур шарқшунос Н.И. Веселовский томонидан 1884 йил Фарғона водийсидаги ўтроқ аҳоли маданиятига мансуб ёдгорликлар ва дашт худудларида жойлашган қурум ва муғхоналар ҳамда Ўзганнинг шарқий томонида жойлашган мозорқўрғонлар очиб ўрганилган [1, С.214]. 1886 йил В.М. Флоринский томонидан Еттисув яқинида эрамиз бошларига оид мозорқўрғонлар очилган. 1887 йил Н.П. Остроумов инқилобгача бўлган даврда биринчи бўлиб, тегишли мутахассисларни жалб қилган ҳолда қазув ишларини ташкил этган. Бу тадқиқот илмий жиҳатдан археологик қазув методларига риоя қилинган илк изланиш бўлиб, унда Тошкент яқини (Никофоров ери)да жойлашган 20 та айвонли лаҳад қабрлар очиб ўрганилган [2, С.215]. Ушбу қабрларда жасадлар ер ёки қамишли тўшамага ётқизилган ҳолда боши шимол ва шимолий-шарқ томонга қаратиб дафн этилган бўлиб, қабр лаҳадига ўтиш йўлагиди ҳайвон суяклари, марҳум ёнида эса турли хил буюмлар қайд қилинган. Шу тарзда рус интеллигенцияси ташаббуси билан Ўрта Осиё худудида жойлашган ёдгорликларни ўрганиш бошланган.

2. Методлар:

Мақола умум қабул қилинган тарихий методлар-тарихийлик, қиёсий-мантиқий таҳлил, кетма-кетли, холислик тамойиллари асосида ёритилган.

3. Тадқиқот натижалари:

1918 йилга қадар фаолият кўрсатган ТҲАТ нинг қазув тадқиқотлари асосан, Чоч, Сўғд ва Фарғона водийси воҳаларидаги ёдгорликлар билан боғлиқ эди. Уструшонада эса октябрь тўнтаришидан кейинги дастлабки ўн йилликларда ҳам нафақат чорвадорларга оид ёдгорликларда, балки деҳқончилик воҳаларидаги монументал ёдгорликларда ҳам бирон-бир махсус археологик қазув-тадқиқот ишлари ўтказилмаган. Ўтказилган қазув тадқиқотлари асосан рус зиёлилари томонидан олиб борилган бўлсада, бу "археолог"ларнинг кўпчилиги олий

маълумотли турли хил касб эгалари бўлиб қадимшунослик фани ва унга оид қазув тадқиқотларидан беҳабар ҳавасманд кишилар эди. Фикримиз тасдиғи сифатида келтирадиган бўлсак, Чу водийси ва Олмаота атрофларидаги қишлоқ маконлари ва мозорқўрғонлардан кўпчилигини ўрганган А.М.Фетисовнинг касби боғбон, Еттисув вилояти Копал туманининг бирнеча қишлоқларида қазув ўтказган, П.С. Нечогинанинг касби ҳарбий инженер, Тўқмоқ уездидидаги Лебединка қишлоғидаги ёдгорликларни тадқиқ этган П.В. Поярковнинг касби ҳарбий врач [3, С.216-218], кўплаб археологик қазув ишларига бошчилик қилган Н.П. Остроумовнинг касби эса журналист бўлганлиги кўпчиликка маълум.

Бироқ, ёдгорликларни илмий ўрганиш билан бир пайтда уни (айниқса мозорқўрғонларни) талон-тарож қилувчи - хазина изловчилар сони ҳам ортиб борганлиги кузатилади. XIX асрнинг 80, 90- йилларида Европа ва маҳаллий аҳолига мансуб кишилар томонидан хазина топиш орзусида кўплаб мозорқўрғонларни пала-партиш очиш, талаш ҳолатлари ҳам кузатилган. Маҳаллий ҳокимиятнинг эса бунга эътибори суст бўлиб, тақиқ жорий қилинган жойларда ҳам талончилик ишлари давом этган.

Туркистон ҳаваскорларининг археологик тўғараги аъзолари томонидан Уструшонада олиб борилган изланишлар эса асосан эсдаликлар шаклида бўлиб, улар асосан мавжуд ёдгорликларни ёзиб олиш ва қайд этиш билан чекланган. Уструшонанинг шимолӣ-ғарбий қисмидаги тарихий ёдгорликларини ўрганишнинг илк босқичи таниқли шарқшунос, археолог П.И. Лерх фаолияти билан бошланади. П.И. Лерх Россия Археология Комиссияси топшириғи билан 1867 йил сентябрь ойида Петербурдан Жиззахга келган. Уни қадим Уструшонанинг бой ва айни пайтда кўпчилиги тепаликларга айланган юзлаб тарихий ёдгорликлари лол қолдиради. Бироқ ушбу тадқиқотчида қазув тадқиқотлари ўтказиш имконияти бўлмади. Шундай бўлсада, ушбу олим томонидан Илонўтти дарасидаги темурий шаҳзода Мирзо Улуғбек томонидан 1425 йил ва шайбоний Абдуллахон II томонидан 1557 йилда, ўз ғалабаларини келгуси авлодларга етказиш мақсадида битилган махсус зафарнома - тош лавҳаларга битилган ёзувлар тадқиқ этилади. Уларни ўқиб, тасвирга олади ва таржима қилиб нашр эттиради [4, Б.33-34]. Россия ҳукумати миссияси таркибида Бухорога сафар қилган Л.Ф. Костенко эса, Жиззах ва Чиноз ўртасида сақланиб қолган сардоба ва карвонсаройлар ўрнини аниқлайди [5, С.16-17]. 1876 йилда А.П.Хорошихин ҳам Туркистон ўлкасига оид мақолалар тўпламида ушбу ёдгорликлар, номсиз тепаликлар ва тоғолди даштликларида жойлашган кичик ўлчамдаги тепалик (мозорқўрғон Ф.Т.)лар ҳақида маълумот беради [6, С. 66-68].

XIX асрнинг 60-70 йиллари ҳарбий топограф Г.А. Аминов раҳбарлигида Мирзачўл ва Жиззах чўлларида археологик қидирув ва мавжуд ёдгорликларни топографик харитага тушириш ишлари амалга оширилган. Бу тадқиқотчи томонидан қадимги ўтроқ аҳоли манзиллари, Эски-Туятортар шоҳ ариғи сувлари ўзани ва унинг Мирзачўл дашт мавзеларигача етиб келганини аниқланган. В.Ф. Караваев, И.А. Кастанье. Н. Ликошин, П.С. Скварский каби ўлкашунослар ҳам у ёки бу мавзу доирасида Уструшонадаги ёдгорликлар ҳақида умумий маълумот тарзида тўхталиб ўтишган [7, С. 44]. XX асрнинг 20- йилларигача бўлган давр, нафақат, Уструшонадаги тарихий ёдгорликлар балки, бутун Ўрта Осиё чорвадорлари моддий маданиятини ўрганиш бўйича дастлабки қадамлар эди. Бу даврда, гарчи, Уструшонадаги ёдгорликларни ўрганиш бўйича алоҳида мавзу доирасида, махсус режага асосланган экспедициялар уюштирилмаган бўлсада, Уструшона худудидаги

ёдгорликларни ўрганишга дастлабки қадамлар қўйилган эди.

Умуман олиб қараганда 1917 йилгача Россия империяси томонидан Ўрта Осиёдаги тарихий ёдгорликларни ўрганиш учун биронта махсус илмий археологик экспедиция юборилмаган. Қазув ишлари давлат томонидан ташкил этилмаган ва бу тадқиқотлар ўз номига мос бўлган ҳаваскорлар (ТҲАТ) томонидан ўтказилган. Айтиш лозимки, ушбу тўғарак аъзоларининг Ўрта Осиё ҳудудидаги тарихий ёдгорликларни рўйхатга олиш ва дастлабки қазув ишлари Ўзбекистон археологиясининг кейинги ривожига катта аҳамият касб этди.

Туркистон ўлкасида большевиклар ҳокимияти ўрнатилганидан кейин қадимги ёдгорликлар, санъат ва маданий меъросни ўрганиш ва муҳофаза қилиш мақсадида Турккомстарис ташкил этилди. Дастлабки пайтларда ушбу ташкилот 1917 йилги инқилобгача фаолият юритган ТҲАТ олимлари ва ўлкашуносларига таяниб иш олиб борди. Давр талаби билан инқилобдан кейин унинг иш фаолиятида ўзгариш ясалди ва тарихий ёдгорликлар, санъат ва маданий ёдгорликларни асраш ва ўрганишни давлат ўз хомийлигига олишга ҳаракат қилди. Энди санъат ва маданият ёдгорликларини асрашни Туркистон автоном ССР ўз зиммасига олди ва шунга оид қарор ва фармойишлар чиқарилди.

Дастлабки 1918-1920 йилларда бундай ташкилотлар маҳаллий ва ҳарбий муассасалар ёки илмий ходимлар ва ўлкашунослар ташаббуси билан ташкил этилди. 1918 йил кузида собиқ ТҲАТ нинг аъзолари В.Л.Вяткин, Б.Н. Кастальский вилоят архитектори М.Ф. Мауер билан биргаликда XV асрда қурилган Улуғбек мадрасасининг минора қисмини қулаш арафасига бориб қолганлиги, ташқи деворнинг эса қаттиқ емирилганлигини таъкидлаб, уни тиклаш ва таъмирлаш ташаббуси билан чиқадилар. 1919 йил Самарқанд вилоят халқ комиссарлари совети ушбу таклифни қўллаб, ёдгорликни сақлаш ва асраб қолиш учун рассом А.К. Татезосян бошчилигида гуруҳ ташкил этади. Бу комиссия Ўрта Осиёда 1918-20 йилларда кечган кучли сиёсий ва иқтисодий инқирозларга қарамай, ёдгорликларни муҳофаза қилиш ва ўрганиш борасида муваффақиятли фаолият олиб боради. Бироқ, маҳаллий ҳокимият органлари жамғармасида маблағ кам бўлганлигидан, унинг фаолиятини ташкил этиш борасида лоқайд бўлдилар.

XX асрнинг 20- йилларида ушбу ташкилот томонидан бир қанча ёдгорликларни таъмирлаш ишлари ўтказилган. 20- йиллари охири айниқса, 1928 йил Средазкомстарис ташаббуси билан Ўрта Осиёнинг кўплаб жойларида қишлоқ маконлари, шаҳар маданиятига оид ёдгорликлар, карвонсаройлар ва чорвадорлар маданиятига оид мазорқўрғонларни режали асосда очиб ўрганиш ҳам бошлаб юборилади. Бу изланишлар айниқса кўшни Тошкент воҳасида жадал олиб борилган. Узкомстарис ташаббуси билан 1928 йил М.Е.Массон Оҳангарон ва Тўйтепада, М.В. Веоводский бошчилигида 1929 йил Пскентда, Б.А. Латынин томонидан 1934 йил Исфарада, М.Е. Массон раҳбарлигида 1935 йил Чирчиқ дарёси бўйларида, Г.В.Григорьев ва М.Э. Воронецлар томонидан 1937-38 йилларда Жун ариғи бўйлари ва Қовунчитепага яқин ҳудудларда кўплаб археологик ёдгорликлар очиб ўрганилган[8,С.220-225]. Бу ёдгорликларнинг археологик ўрганилиш тарихини икки йўналишда кўриш мумкин. Биринчи йўналишда, деҳқончилик микровоҳаларидаги манзилгоҳлар - қўналға (поселения)лар, қишлоқ макон (мустаҳкамланган жамоа манзилгоҳ)лари, карвонсаройлар, мудофаа иншоатлари, қаъла ва шаҳарларни ўрганиш. Иккинчи йўналишда эса чорвадорлар маданиятига оид мазорқўрғонларни ўрганиш.

Бу пайтда, нафақат Ўзбекистон халқлари балки, кўшни республикалар

маданияти тарихига ҳам дахлдор бўлган улкан тадқиқотлар бошланди. Бу Тошкент воҳасида "Қовунчи маданияти" га оид ёдгорликларнинг комплекс ҳолда ўрганилиши даврининг бошланиши билан белгиланади. Уструшона билан бевосита туташ, Ўрта Сирдарё бўйи минтақасида ўрганилган, деярли бир-бирига яқин моддий маданият (ёдгорлик) намуналарининг умумий ном билан "Қовунчи маданияти" деб аталишига сабаб, 1934 йилда Г.В. Григорьев, Чирчиқ дарёси ўнг қирғоғида жойлашган шаҳар харобалари ва турар жойларни режали асосда ўрганишни бошлайди. Топилган ашёвий манбаларни қазилш ишлари биринчи марта ўтказилган жой Қовунчитепа номи билан "Қовунчи маданияти" деб аталган. Ўшандан буён воҳада ўрганилган бу ёдгорликдагига ўхшаш моддий маданият намуналарининг барчаси умумий тарзда "Қовунчи маданияти"га тааллуқли деб эътироф этиш ёзилмаган қоида сифатида қабул қилинган.

XX аср 30- йилларидан бошлаб Қовунчи маданиятига оид ёдгорликлар Тошкент воҳаси (Чирчиқ, Оҳангарон водийси)да М.Е. Массон, М.Э. Воронеж, Г.В.Григорьев, А.И.Тереножкин, Т.Г. Обольдуева, Б.А. Литвинский, Х. Дуке, Ю.Ф. Буряков, М.И. Филанович, Л.М. Левина ва бошқа археологлар томонидан мақсадли равишда илмий ўрганилган. Тинимсиз изланишлар натижасида, Қовунчи маданиятига мансуб шаҳар харобалари - қадимги шаҳар маданиятининг йирик пунктлари, қаср типигаги унча йирик бўлмаган истехкомлар, турар жойлар, муҳофаа деворлари ва мазорқўрғонлар ўрганилиб, Қовунчи маданиятининг пайдо бўлиши илдизлари минтақа халқлари маданияти ва этник шаклланишидаги ўрни ва унинг ўзига хос хусусиятлари ҳақида яхлит илмий маълумотлар тўпланган.

4. Хулосалар:

XX асрнинг 30- йилларига келиб ўтроқ деҳқончилик воҳаларидаги ёдгорликлар шу билан биргаликда, тоғ ёнбағирлари ва унга туташ дашт ва чўллик ҳудудларда даврлар мобайнида усти емирилиб ярим доира шаклида тупроқ ёки тошдан кўтарилган ва айни пайтгача сақланиб қолган кўплаб мазорқўрғонлар борлиги маълум бўлди. Тошкент воҳасида шаҳар маданиятига мансуб ёдгорликлар билан биргаликда кўчманчилар маданиятига оид Тўй-тепа, Шоштепа, Янги йўл, Қовунчитепа, Вревский, Туябўғуз, Қавардан, Оҳангарон, Ачамойли каби мазорқўрғонлардан қадим тарихимиз ва унда кўчманчиларнинг тутган ўрни бўйича кўплаб янгиликлар кашф қилинган. Бу мазорқўрғонлар мил. авв. III-II асрлардан то милодий VIII асрларигача бўлган даврларга оид эканлиги аниқланиб, кўплаб ноёб ашёвий манбалар муомалага киритилган.

Бироқ, бу даврда ҳам Уструшонада мавжуд бўлган кўплаб археологик ёдгорликлар мутахассислар эътиборидан четда эди. XX асрнинг 30- йилларида ҳам бу тарихий маданий воҳада мавжуд ёдгорликларни ўрганиш мақсадида бирорта археологик тадқиқотлар ўтказилмаган. Фақатгина, археолог М.Е. Массон бошчилигида махсус экспедиция уюштирилиб унда асосан, Мирзачўл сардобалари тарихи ўрганилган. Ушбу олим сардобаларни пухта тадқиқ этиб, Буюк ипак йўли ёқасида жойлашган бу иморат - сардобалар, "савдо карвонлари учун сувлоқ ва дам олиш жойи вазифасини ўтаган" лигини ёзади [9] .

Ниҳоят, XX асрнинг 40- йилларига келиб Уструшонадаги чорвадорлар қадимиятига оид ёдгорликларни ўрганиш бошланган. Буни бошланишига сабаб эса, 1943 йилда Ўрта Осиёдаги йирик Фарҳод гидроэлектростанцияси қурилишидан олдин бу ҳудуднинг археологик ёдгорликларини илмий ўрганиш зарурияти юзага келганлиги эди. Шу тарзда, Уструшона ҳудудидаги мазорқўрғонларни ўрганиш тарихи бошланади. Қидирув тадқиқотлари натижасида, Фарҳод ГЭС қуриладиган

жойнинг деривацион канал ўтадиган қисмида, Бекободдан 4,5 км шарқда, Ширинсой яқинидаги адирликда, бир-бирга туташ тарзда жойлашган мозорқўрғонлар мажмуаси борлиги аниқланган. Бу ерда В.Ф. Гайдукевич бошчилигида махсус археологик экспедиция қазув тадқиқотларини амалга ошириб 28 та деярли ўғирланмаган, ашёвий манбаларга бой (ушбу ишимизда яна бир бор илмий таҳлил қилинадиган), лаҳадли ва ёрма қабрларни очиб ўрганган [10, С.335-352]. Бу даврда қўшни Сўғд, Тошкент воҳаси ва Фарғона водийсида кенг миқёсда изланишлар олиб борилган. Бироқ, илмий қиёслашларда Ширинсой мозорқўрғонларидан кенг фойдаланилсада, Уструшонадаги бу каби, чорвадорлар маданияти тарихини ўрганишга доир махсус экспедициялар кейин ҳам кўп вақт мобайнида уюштирилмаган.

Шундай қилиб XX асрнинг 20-30- йиллари Ўзбекистонда турли мавзу ва илмий мақсадларни ўз олдига вазифа қилиб қўйган кўплаб археологик экспедицияларнинг хизмат сафарлари уюштирилган йиллар сифатида археология фани тарихига кирди. Энди бу тадқиқотлар қамрови кенгайиб Уструшонада ҳам махсус археологик отрядлар ўз фаолиятини бошлаган эдилар.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Обельченко О.В. К изучению курганных погребений в Средней Азии // ИМКУ. - Тошкент: 1964, -№ 5. -С.214. (Obelchenko OV To the study of burial mounds in Central Asia // IMCU. - Tashkent: 1964, -№ 5. -P.214.)

2. Обельченко О.В. К изучению курганных погребений в Средней Азии... - С.215. (Obelchenko OV To the study of burial mounds in Central Asia // IMCU. - Tashkent: 1964, -№ 5. -P.215.)

3. Обельченко О.В. К изучению курганных погребений в Средней Азии... - С.216-218. (Obelchenko OV To the study of burial mounds in Central Asia // IMCU. - Tashkent: 1964, -№ 5. -P.216-218.)

4. Ҳайдаров Ҳ., Усмонов Қ., Жиззах тарихи. - Тошкент, 2007. -Б. 33-34.(Haydarov H., Usmanov Q, History of Jizzakh. - Tashkent, 2007. -B. 33-34.)

5. Костенко Л.Ф. Путешествие в Бухару русской миссии в 1870 г. // Спб.,1871. - С. 16-17. (Kostenko L.F. Travel to Bukhara of the Russian mission in 1870 // St. Petersburg, 1871. - P. 16-17.)

6. Хорошихин А.П. Сборник статей касающихся Туркестанского края // Спб., 1876. - С. 66-68. (Khoroshikhin A.P. A collection of articles relating to the Turkestan Territory // St. Petersburg, 1876. - P. 66-68.)

7. Караваев В.Ф. Голодная степ в ее прошлом и настоящем. Петербург: 1914., Кастанье И.А. Древности Ура-Тюбе и Шахристана //ПТКЛА. Год двенадцатый. - Т.: 1915. -С.44., Скварский П.С. Несколько слов о древностях Шахристана // ПТКЛА. -Т.: 1896. - С. 44. (Karavaev V.F. Hungry step in her past and nagging. Petersburg: 1914., Castagne I.A. Antiquities of Ura-Tyube and Shakhristan // PTKLA. Year twelve. -Т.: 1915. -P.44., Skvarsky P.S. A few words about the antiquities of Shakhristan // PTKLA.Т.: 1896. - P. 44.)

8. Обельченко О.В. К изучению курганных погребений в Средней Азии... - С.220-225. (Obelchenko OV To the study of burial mounds in Central Asia // IMCU. - Tashkent: 1964, -№ 5. -P.220-225.)

9. Массон М.Е. Проблема изучения цистеры-сардоба. // Материалы Узкомстариса.

-Т.: 1935. № 8. (Masson M.E. The problem of studying the sardoba cistern. // Materials of Uzkomstaris. -Т.: 1935. № 8.)

10. Гайдукевич В.Ф. Могильник близ Ширинсая в Узбекистане. // СА - М.: 1952. -№26. -С. 335-352. (Gaidukevich V.F. Burial ground near Shirinsay in Uzbekistan. // SA - M.: 1952. -№26. -FROM. 335-352.)

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

LOOK TO THE PAST

№2 (2020)

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000